

אושפיזין

מנהג האושפיזין בסוכות מתכתב עם מנהגים אחרים שאנו מקיימים בימים טובים אחרים, המנהג לפתוח את הדלת לאליהו הנביא בליל הסדר, הכנת כסא לאליהו בברית המילה, אמירת שלום עליכם למלאכי השרת המלווים אותנו בכל שבת מבית הכנסת לביתנו שבו נר דולק ושולחן ערוך, וגם ברכת 'התכבדו מכובדים' בכניסה לבית הכסא, שכוונה למלאכים המלווים את האדם לכל מקום ובטלה, כפי הנראה מפני שתודעת המלאכים המלווים את האדם בכל עת נחלשה. בכל המנהגים הללו התפיסה הראשונית היא של היותנו מוקפים בדמויות רוחניות מיסטיות בלתי נראות, המבקשות והדורשות את טובתנו, כמו, להבדיל, הפיות באגדות החביבות על אומות העולם. על בסיס החוויה הזו מסופר על צדיקים שזכו לגילוי אליהו, וכן על צדיקים שזכו לפגוש את שבעת האושפיזין בסוכתם.

מסופר שאדם אחד ניגש לרבו או לרבי ושטח בפניו את תלונתו על כך שכל שנה הוא עושה מאמץ ומעולם לא זכה לראות את אליהו הנביא בליל הסדר. אמר לו הרבי שיסע למקום מסוים, יפגוש שם משפחה מסוימת ענייה ומרודה יסעד אותם בחג ובע"ה יראה את אליהו הנביא. אותו אדם נהג כהוראת רבו, שימח את המשפחה ההיא לאורך כל ליל הסדר, האכילם והשקה אותם, שר וניהל איתם את הסדר כולו. אך את אליהו הנביא לא ראה. לאחר החג חזר אל רבו בתואנה שגם השנה לא זכה לכך. אמר לו הרבי: השנה היית אתה אליהו הנביא.

גם את מנהג האושפיזין ניתן להבין באופן דומה. הבן איש חי כותב כי: "בכל לילה ישלח קערה תבשיל לאיזה עני והוא חלק שבעה אושפיזין קדישין" (בן איש חי שנה ראשונה פרשת האזינו, ט; וראה גם של"ה, סוכה, נר מצווה). מי שרוצה לקבל את פני אברהם יצחק ויעקב אבותיו, יעשה זאת על ידי חסד וצדקה. אלה מנכיחים את אבות האומה שטבעו בנו את התכונה של אהבת הרע את החסד ואת האהבה.

ברוח זו, האדמו"ר מקלויזנבורג מסביר שהאושפיזין הם שיקוף של האור הפנימי שבאדם:

והיה אפשר לומר דביום טוב איכא נמי (=גם כן, יש) נשמה יתירה, אבל במדרגה יותר נמוכה, ושני המלאכים דשבת הנ"ל הם מהנשמה יתירה, ... וצריך לקבל אושפיזין דאינון מלאכין עולמינן דנשמה יתירה וכו' (דברי יציב, או"ח, קכג).

כשם שהמלאכים המלווים את האדם בשבת לביתו אינם יצורים חיצוניים שנשלחים להגן עליו, אלא הם אורו הפנימי הנשקף מן הבית שלבש שבת. כך, גם ביום טוב האדם מתעטף בנשמתו היתירה ובקבלת החג, הוא מבליט את הנקודה הפנימית הרוחנית שלו. ככל שנפשו גבוהה יותר, כך הוא זוכה לראות את אורם של אבותיו מבהיק יותר.

יתכן שלהבחנה בין שתי הגישות, יש ביטוי בהבדלי מנהגים בין מנהג אשכנז ומנהג ספרד. על פי מנהג אשכנז מזמינים את שבעת האושפיזין על פי סדר הופעתם הכרונולוגית: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן ודוד. ואילו לפי מנהג המקובלים, הספרדים והחסידים הם מוזמנים על פי סדר המידות שהם מייצגים: חסד, גבורה תפארת וכן הלאה. לפיכך יוסף המסמל את מידת היסוד ומשה המסמל את הנצח, מוחלפים. הסיפור הכרונולוגי של הופעת האבות מעיד על הופעה מן החוץ. ואילו על פי התפיסה הקבלית, נראה שמדובר על תהליך נפשי, פנימי.

על פי התפיסה הקבלית, היכרותנו עם שבע הספירות כרוכה בעבודה רוחנית משמעותית. אנו עוברים תהליך הדרגתי של תיקון המידות, הספירות, ומתקדמים בהדרגה בהכרה בנוכחות ה' בעולם. הטיפוס בסולם הזה במהלך ימי החג יוצר את התחדשות במעבר מיום ליום, ומגדיל את חביבותה של הסוכה מרגע לרגע. וכך אומר ר' צדוק הכהן מלובלין:

ומשום הכי נקרא מוזג כוס לרבו על דרך מה שמובא בזה"ק (שם ז' ב) ישראל מפרנסי לאביהן

שבשמים וכן השמחה כמוזג כוס לרבו: (פרי צדיק דברים חג הסוכות)

בס"ד, סוכות תשע"ד, מיכל טיקוצ'ינסקי, אתר בית מורשה

המעבר שלנו אל הסוכה הוא בבחינת "מוזג כוס לרבו". הוא השמחה המשותפת והממשות של נוכחות ה' כחלק ממהותנו, כידיד קרוב. ובעצם כל עניינה של הסוכה הוא ביכולת שלנו לסייע לקב"ה להופיע בעולם במלוא הדרו. מזיגת הכוס אינה רק אות לקירבה, אלא גם עדות לכך שישראל כביכול מזינים ומפרנסים את הופעת ה' בעולם.

ובתוך הסוכה העראית הזאת מתדבקים הם בצור מחצבתם ומזמינים לתוכה את האושפיזין עילאין קדישין להדבק בהם ובקדושתם וליהנות מהמשכת זיו אורם עליהם, ובתוך הסוכה שואבים מים בששון, משמחת בית השואבה (שו"ת ציץ אליעזר, כב, לה).

שנזכה לחג של שמחה שלימה!